

10. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в четырёх томах / Макс Фасмер. – Т. II. – М. : Прогресс, 1986. – 671 с.
11. Чапля І. К. Прислівники в українській мові / Іван Кирилович Чапля. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1960. – 123 с.
12. Шуба П. П. Прыслоўе ў беларускай мове : марфалагічны нарыс / Павел Паўлавіч Шуба. – Мінск : Выд-ва АН БССР, 1962. – 191 с.
13. Bal J. Formacje przysłówkowe z sufiksalnym *j* i *k* typu *dzisiaj, wczoraj, dzisiak, tamok* w historii i dialektach języka polskiego / Bal Józef. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład narodowy imienia Ossolińskich, 1974. – 115 s.
14. Cyran W. Przysłówki polskie: budowa słowotwórcza / Władysław Cyran. – Łódź, 1967. – 244 s.
15. Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského / Václav Machek. – Praha, 1957. – 482 s.
16. Miklosich F. Vergleichende Grammatik Der Slavischen Sprachen / Franz Miklosich. – Volume 4. – Heidelberg, 1926. – 916 s.
17. Sławski F. Słownik etymologiczny języka polskiego / Franciszek Sławski. – Т. II. – Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 1952–1956. – 599 s.
18. Vondrák V. Vergleichende Slavische Grammatik / Václav Vondrák. – Т. II. – Göttingen, 1928. – 584 s.

УДК 811.161.2.' 37

Ніна Данилюк

ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯНЬ У МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

У статті йдеться про специфіку семантики, компонентного складу й граматичної структури порівнянь у текстах українських народних пісень різних жанрів. Звернуто увагу на усталені фольклорні порівняння.

Ключові слова: порівняння, семантика, компонентний склад, структура, мовностилістична одиниця, текст.

Данилюк Н. Особенности сравнений в языке украинской народной песни. В статье рассмотрена специфика семантики, компонентного состава и грамматической структуры сравнений в украинских народно-песенных текстах разных жанров. Обращается внимание на устоявшиеся фольклорные сравнения.

Ключевые слова: сравнение, семантика, компонентный состав, структура, стилистическая единица речи, текст.

Danylyuk N. Peculiar Features of Comparisons in the Language of the Ukrainian Folk Songs. The article deals with the peculiar features of the semantics, componential parts and grammatical structure of the comparisons in the texts of the Ukrainian songs of various genres. A special attention is paid to the steady folklore comparisons.

Key words. comparisons, semantics, componential parts, structure, stylistic language unit, text.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Образні можливості народнопісенного слова реалізуються в багатьох виразових засобах. Серед них найпоказовіші – традиційні епітети, порівняння, метафори, метонімії, синекдохи, паралелізми, усталені словесні комплекси. Вони формують словесно-образну систему фольклорного гіпертексту, інформаційно-сміслове навантаження якої переважає зміст окремих одиниць. В усній поезії кожне слово-образ так само, як образне поле тексту (див.: [4, 181]), спираються на традиційну мовно-виразову систему фольклору загалом, яка, незважаючи на сталість, канонічність, усе ж уможливорює простір творчої думки. У пісенному тексті слова-образи взаємодіють зі стилістичними фігурами, завдяки яким посилюється експресивність вислову. Хоч народнопоетичні звертання досліджували О. О. Потебня, Фр. Міклошич, В. Домбровський, П. Г. Житецький та інші вчені, однак семантика й компонентний склад цих одиниць потребують глибших студій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У лінгвофольклористиці *постійними порівняннями* називають типові синтаксичні конструкції, у котрих «на основі спільних ознак зіставляються люди, явища, речі, предмети з метою створити більш яскраві уявлення або ж викликати відповідне емоційне реагування» [7, 5]. У нашому розумінні *народнопоетичні порівняння* – це цілісні семантико-синтаксичні одиниці, які виникають унаслідок взаємодії значень зіставляваних слів-понять і характеризуються постійністю лексичного складу, повторюваністю, відтворюваністю із певними видозмінами, деякими типовими засобами граматичного оформлення. У структурі порівняння традиційно виділяють *об'єкт* (comparandum) – порівнюваний предмет, *суб'єкт* (comparatum) – предмет, із яким порівнюють, і *засіб порівняння* (tertium comparationis) – спільна ознака (дія) предметів. Семантичну бага-

топлановість стійких порівнянь засвідчують контексти на зразок *Ой з-за гори чорна хмара, Мов хвиля, іде. То ж не хмара – Запорозців Богуня веде* [УНП, 1, 54]; *Ой та зависли ляшки, зависли, Як чорна хмара на Вислі* [НП, 69]. У першому прикладі порівнянням із хмарою передано позитивний зміст: ‘велика кількість’, а в другому – негативний: ‘лихо’, ‘загроза’.

О. О. Потєбня писав про важливе значення логічної операції зіставлення загалом для досягнення людиною довкілля й себе в ньому: «Сам процес пізнання є процес порівняння» [8, 255]. Виникнення порівнянь учений пов’язував із відновленням внутрішньої форми слів-символів через сприймання явища, яке безпосередньо діє на почуття. В. Домбровський зауважував: «Спираючись на психічний закон асоціації образів по схожості, таке порівняння помагає уяві відтворити живо й наглядно даний образ з усіма його подробицями через те, що віднаходить схожі признаки в другім, притягненім для порівняння образі» (збережено правопис оригіналу. – Н. Д.) [1, 37–38].

Спостереження учених над текстами пісень свідчать, що найпоширеніші такі порівняння, у яких об’єкт і засіб – конкретні поняття; дуже рідко трапляються ті, у яких порівнюваний предмет зіставляється з абстрактним поняттям [10, 314]. Наприклад, компонентами типових зіставлень виступають назви тематичних груп «людина», «частини тіла», «почуття», «дії людини» – і «флора», «фауна», «світिला», «явища природи», як-от: *Я дівчина як калина, як рожевий цвіт* [МВ, 181]; *На городі біла глина, стоїть козак, як калина* [ЛУ, 122]; *Ой дівчино гожа, Ти – повная рожса* [НП, 17]; *Ой ти в мене посаг самая, Як на небі зоря ясная* [УНП, 1, 93]; *Три місяці ясних, три молодці красних* [ЗЗ, 86]; *Ой то не зозуля, то рідная мати* [НП, 150] та ін.

У порівняльних висловах актуалізуються семи, властиві зіставляванню компонентам та їхнім означенням, напр.: *А в Космачі такі дівки, Як намальовані* [УНП, 2, 193] – ‘гарні’; *Було личко як калина, Стало – біла глина* [УНП, 1, 242] – ‘красиве’, ‘рум’яне’ – і ‘бліде’, ‘змарніле’. На зв’язок порівняння з епітетом указував Б. В. Томашевський: «Аби безпосередніше вплинути на почуття, потрібне більш конкретне уявлення про ознаку, про яку слід нагадати і до якої повертається увага. Тому інколи найменування ознаки супроводжується зіставленням означуваного з предметом або явищем, що має цю ознаку повною мірою» [9, 204]. Наприклад: *Один (кінь. – Н. Д.) такий, як лебідь біленький, Другий такий, як ворон чорненький,*

Третій такий, як голуб сивенький [ІМ, 181]. Крім того, порівняльні одиниці містять якісну характеристику типових дій, наповнюють їх конкретно-чуттєвими змістом: *Чи ти мене вірно любиш, Як голуб голубку* [НП, 284] – ‘вірно’ (експліцитне вираження); *Там гуляла Бондарівна, Як пишная пава* [НП, 118] – ‘плавно’, ‘велично’; *Мати, як голубка, плаче* [УНЛП, 599] – ‘гірко’ (імпліцитне).

У народнопісенній стилістиці склалися великі синонімічно-варіантні ряди порівнянь, які позначають гарних / негарних дівчину й парубка, бідну сироту (бурлаку, молоду жінку в чужій стороні), ворогів тощо. Скажімо, *личко* гарної дівчини порівнюють із *каліною*, *яблуком*, *ягодою*, *медом*, напр.: *В мене личко як яблучко, Тепер як калина* [УНП, 1, 34] – семи ‘рум’яне’, ‘округле’; *очі* – із *терном* – ‘темні’; *брови* – зі *шнурочком* – ‘рівні’: *Оченьки, як тернок, брівоньки, як шнурок, Личенько, хоч малюй* [МВ, 25]. Поряд із типовими зіставними компонентами, за допомогою яких відбито красу й психологічний стан дівчини (*сльози* – *горох*, *очі* – *терен*, *личко* – *яблучко*), з’являються лексеми, що оновлюють усталені одиниці (*брови* – *огарок* = ‘чорні’; *губки* – *ягідки* = ‘рожеві’, ‘солодкі’), напр.: *А у мене сльози, як той горох. А у мене брови, як той огарок, А у мене очі, як той тернок, А у мене личко, як і яблучко, А [у мене] губки, як ягідки* [МГ, 52].

Самотню людину, що опинилася далеко від роду, порівнюють із *билиною*, *пташкою*, *приблудною овечкою*, *коноплями у воді*, *каменем*, *пір’їною* й под.: *Ой десь наша дитина, як у полі билина, Ой десь наше дитячко, Як на морі вутятко* [ІМ, 169]; *Вмивається слізоньками, Як гусь на воді* [ПРЖ, 43]; *Ой ходю-блудю та й по вулиці, Як приблудна овечка, Ой ні до кого та промовити Вірного словечка* [ІМ, 36]; *Я одбився од роду, Як той камінь од льоду* [ІМ, 39]; *Ой як цьому синю пюру Та в тихім Дунаї, То так мені, сиротинці, На чужім краю* [ІМ, 43] – семи ‘одинокій’, ‘незахищений’.

Найсильніші почуття молоді розкриваються в типових зіставленнях із конкретно-образним змістом, до складу яких входять назви птахів, рослин, явищ природи: *любитися (кохатися)* – *як голубів пара, як сірі утята, як соколята, як риба з водою; розлучитися (розійтися)* – *як зозуля в лісі, як ягідки в лісі, як синяя (чорная) хмара* тощо: *Любилися, кохалися, як голубів пара, А тепера розійшлися, як синяя хмара* [ПК, 259]. Семантичну основу порівняння *серця* дівчи-

ни та вдови підкреслено за допомогою епітетів (*петрівне, весняне* – і *осіннє, зимнєє*), а також виділених контекстуальних маркерів, напр.: *А в дівчини серце, як петрівне сонце: Хоч воно хмарненьке, дак зверху тепленьке* [ОБ, 164] – ‘тепле’; *Бо вдовине серце, Як осіннє сонце, – Воно світить, світить, так не гріє, Все холодом віє* [УНП, 2, 35] – ‘холодне’.

Картини битви сприймаються зримо завдяки зіставленням побитих ворогів зі звичними реаліями селянського життя (*капустою, снопами, соломою, маком* тощо): *Став ляшків, як капусту, сікти* [П, 208]; *Став ляшків, як снопики, класти* [П, 204]; *Та зложив же ляхів тисяч 3 коней, як солону* [П, 200].

Специфічні різновиди народнописених порівнянь. На семантико-образні властивості порівнянь впливають формально-структурні показники. Про різновиди цих одиниць у фольклорі писав О. О. Потєбня: «У повному порівнянні символ то є прикладкою (кінь-сокіл), то обставиною в орудному відмінку (зегзицею кичет), то розвинутим реченням» [8, 207]. Відповідно, перші два різновиди відносимо до *простих*, *нерозгорнених*, а третій – до *складних*, *розгорнених*. У простих порівняннях зіставні компоненти дібрано за однією або двома однорідними ознаками, а предмет, із яким порівнюють, подано у вигляді однослівного компонента зі сполучниками або прикладки чи виражено формою орудного відмінка, напр.: *Згодувала мене мати, Як перепеличку* [ДЯ, 353] – ‘невеличку’; *А знати, знати, хто не жонатий, (2), Личко білесеньке, як у паненяти* [ДЯ, 142] – ‘доглянуте’; *Ой уставай, ненько, раненько, Да приїде син-соловейко, Да привезе дочку-лебедочку* [ЗЗ, 110] – ‘гарний’ = ‘наречений’, ‘гарну’ = ‘наречену’; *Сонечко колесцем, Обсїй, матінко, овесцем* [ВП, 213] – ‘кругле’ та ін. Подекуди, замість типових сполучників *як, мов, немов*, використано прийменники *за, на*, наприклад: *Журавлі на кулі сватами засїли, а шпаки й кулики за бояри сіли* [ЛУ, 356] – ‘як бояри’; *А я хату мету, Там козак на меду* [ЛУ, 68] – ‘як мед’; *Не питайся, мій синочку, Брївок на шнурочку* [ЗЗ, 225] – ‘як шнурочки’. Образні вислови з орудним порівняльним на зразок: *На постелі крижем лежу, на хлопців моргаю* [УНП, 2, 200] – також становлять своєрідність народної лірики. Нерідко вони входять до контекстів, у яких відображено мотив перетворення дівчини, жінки в сиву зозулю, червону калину, тополю, рожу, хлопця – у сокола, голуба, лебедя тощо. Подібні конструкції зберігають давню анімістичну метаморфоз-

ність, яка згодом набула функції образного порівняння [3, 360–361]. Ці одиниці за будовою переважно прості: *Зацвів милий роженькою, Мила – калиною* [НП, 220]. Однак трапляються й розгорнені одиниці з постійними епітетами: *Перекинуся сивов зозульков Та й буду я літати* [ІФ, 80]; *Через високі ліси ясним соколом переліни, – Через великі городи сизеньким голубчиком перелети, – Через бистрі ріки білим лебедиком перепливи* [ІМ, 204]. Ампліфікацію порівнянь такого різновиду, що підкреслюють небесне походження нареченого, виявляємо у волинській весільній пісні: *Ой гуненький да розуменький жинишок, Ой йа з неба оболочиньком спустився, А на тесцьов двір дрібним дощиком йа злився, А в сіноньки ярим райцем роївся, А в хату барвінчиком мостився, Коло стола мидяним кубком котився, Коло дівоньки соколиком садився* (Архів автора).

Семантика традиційного простого порівняння може розвиватись у ширшому контексті, у якому поєднано зорове й чуттєве сприймання образу, посилене за допомогою дієслів, напр.: *Ти дівчино молода, Личко, як калина. Личко, як калина, Калиною пахне. Цілував би я тебе, Поки ти не заснеш* [ПВ, 111]. Суб'єктами порівняння виступають не лише усталені лексеми, але й рідше вживані одиниці або ж оказіональні, як-от: *Ой кажуть люди, що я недоросла, а я в свого миленького, як у бору сосна* [ЛУ, 130]; *А я з тобою, Степанку, з тобою, як із ясною зорькою* [ВП, 176]; *Унадився до дівчини, як вепрік до жита* [ЛУ, 78]; *Ой іду, йду, йду, як сокілка по льоду* [ЛУ, 130]

Розгорненими вважаємо структури, у яких суб'єкт порівняння ускладнено додатковими компонентами, що уточнюють його семантику, увиразнюють зміст (порівняльні поширені звороти), як-от: *Стоїть дівка, стоїть красна, як бідна сирота* [ПК, 275]; *Бо в дівоньки серце, Як зімнєє сонце* [ДЯ, 146]; *Уродила мене мати, як билиночку в полі* [МВ, 257]; *Із маленькими дітками, Як маків цвіт, квітками* [МВ, 269]; *Вчора була дівка, як із рожі квітка, А сьогодні стала, Як біла намітка* [ПК, 282]. Динамічна ознака розгорнених одиниць виявляється, якщо суб'єкт порівняння представлено підрядними порівняльними реченнями, у яких формально відсутнє дієслово-присудок, наявне в головній частині, напр.: *Та як ми кохались, Як брат із сестрою* [ДЯ, 320]; *Ходжу, блуджу по діброві, як прибудна віця* [ПК, 270]. Динамізм зіставлення очевидний, коли в підрядному реченні наявний присудок (або він виражений пропущеною зв'язкою бути): *Як вона (дівчина. – Н. Д.) заговорить, як у дзвін задзвонить*

[МВ, 181]; *Коло мого серця, як гадина в'ється* [ДЯ, 153]; *Ти ж мені посаг самая, як на небі зоря ясная* [ЛУ, 350]; *Біда тії галці без лісу темного, Як мні, молоденькій, без роду свого* [ЛУ, 316].

Образний зміст порівнянь увиразнено в конструкціях із формами ступенів порівняння прикметників та прислівників зі скріпами *кращий (луччий), (а)ніж (чим, як)...*: *Краща* ролля ранняя, *Аніж* тая пізня [ПРЖ, 263]; *Ой лучче* було та й дівчиною, *чим* тепер удовою [ПРЖ, 272]; *Біле лице, як у пана, Личенько біліше, Брівоньки чорніше, краще* глянуть, *чим* на пана [МВ, 270]. Варіантами виступають структури: *Бо хоч світ сходиш, то вже не знайдеш Над козака кохання* [ПК, 271] – ‘кращого, ніж козак’; *Та нема древа ранішого над дубочка, Да нема роду ріднішого над батечка* [ПРЖ, 26]; *Нема в лісі дерева над липоньку, Не буде ріднішої да над матінку* [Там само, 27]. В основу частини образних одиниць покладено співвідносні засоби підрядного зв'язку *та як... та так*: *Та як* тому синьому перу в тихім Дунаю, *Та так* мені, молодії, у чужому краю [ПРЖ, 239].

Фр. Міклошич виділив у слов'янському фольклорі специфічні «порівняння, в яких повідомляються деякі дані про якийсь предмет і слідом за цим вказується, що в даному разі ми маємо справу не з вказаним предметом, а з іншим» [5, 30]. Такі структури можуть взаємодіяти зі словами-символами, утворюючи семантико-синтаксичні паралелізми: *Поміж тими крутими горами схопилась зоря. Ой то ж не зоря, дівка молода Юхватила нові відеречка, по воду пішла...* [ДЯ, 291]; *На моєму серденьку, Як гадина в'ється. Ой то ж не гадина, А лиха година* [МВ, 281]; *Що на полі є виноград, То не виноград, – то женці Їа все дівойки-молодці* [ЛУ, 82]. У думках та історичних піснях маємо не лише типову форму заперечного порівняння, а й цілу формулу: *Гей, та ми думали, та ми ж думали, Що то орли із Січі вилітали, Аж то військо славне запорізьке Та на Кримський шлях із Січі виїжджало, Та ми ж думали, ой та ми ж думали, Та що сизий орел по степу літає, Аж то Сірко на конику виїжджає* [33, 163].

Іншу групу показових образів становлять заперечні порівняння, виділені П. Г. Житецьким у думках [2, 23]. У таких порівняльних структурах «міститься значний елемент символіки» [6, 39], тому не випадкові в них компоненти на зразок *не сокіл – син, не зозуля – дівка, не голуби – брати, не маки – козаки, не місяць – молодець* тощо: *Не ясний сокіл квилить-проквіляє, То син до отця, до матусі в городи*

християнській поклон посилає... [33, 124]; *Да ще у неділю барзо рано-пораненьку Не сива зозуля закувала, Як дівка Санджаківна коло пристані похожала* [33, 132]. Зауважимо, що конструкції із заперечними частками властиві також епічним та ліричним пісням: *То ж не маки червоненькі – то козаки молоденькі* [НП, 83], *То не виноград – то женці Й а все молодці* [ЛУ, 82]; *То не голуби Тихенько воркотали,...* *То брати рідні Коника напували* [ПРЖ, 239]; *То не хмара з буйним вітром З Дніпра налягають – То Павлюк та Остриця Ляхів обступаять* [Ш, 177]; *Ой у полі, у полі ні дим, ні туман, Там стояло військо, ані гуд, ні два* [ФК, 284] та ін. Такі виразові одиниці виявляємо і в календарно-обрядовій поезії: *Ој w stajni, w stajni ne misiac sjaje, Swiatyj wieczor, ne misiac sjaje; Ој tam molodec konyuka sidlaje* [ОК, 82]. Заперечні порівняння можуть входити до усталених формул, у яких зіставлено милого й нелюба, свою рідню та родичів чоловіка, рідну й чужу сторони, напр.: *Бо не буде свекратко, як бацько, Бо не буде свекровка, як матка, Бо не будуть дзєвєраткі, як браткі, Бо не будуть зовіци – сєстрици* [ФК, 218].

Ще одну групу формують порівняння, побудовані у вигляді запитання: «Ставиться питання, звідки походить те чи інше явище і потім дається відповідь, яка пояснює справу. Інколи відповідь вказує лише можливе пояснення, слідом за яким дається остаточне, справжнє» [5, 31]. Для прикладу, у цитованій праці Фр. Міклошич наводив такий уривок з української історичної пісні: *Ой що в полі за димове? – Чи вівчарі вогні кладуть, Чи татари людей беруть? – Ні вівчарі вогні кладуть, Ні татари людей беруть, – Ой то, сину, за тобою ідуть.*

Через нагромадження порівнянь передано певний емоційно-психологічний настрій ліричного героя. Зокрема, показано важке становище молодої жінки в сім'ї чоловіка: *В мене свекорко – не татойко, В мене свекруха – не матюнка, В мене діверко – не братічок, В мене зовиця – не сєстриця. Кладуть мене пізнейко, Будять мене ранейко...* [ПВ, 56]. Варіантом оформлення висловленого змісту можна вважати конструкції зі скріпами *та нема* – як з іншої пісні: *Та нема свекрухи, Як рідна матінка... Та нема свекорка, Як рідний батенько...* [ФВ, 20]. Замилування красою коханої дівчини відтворено низкою порівнянь із зіставляваними компонентами *оченьки, брівоньки, личенька, устонька, станочок*: *То-то ж оченьки, як тернок, як тернок як тернок, То-то ж брівоньки, як шнурок, як шнурок, як шнурок, То-то ж личенька, хоч малюй, хоч малюй, хоч малюй, То-то*

ж устонька, хоч цілуй... То-то ж станочок, хоч пиши [МВ, 260]. Принагідно скажемо, що Л. І. Мацько одиниці на зразок *дівчина – ні змалювать, ні описать* відносить до так званих «невизначених порівнянь» [3, 362].

За допомогою частини порівнянь уточнено метафоричні дієслівні компоненти, як-от: *Поки я тебе не знала, Гула, як голубка* [УНП, 1, 312]; *Сю нічку не спала, ще й другу не буду: За тобою, серце, як голубка гуду* [НП, 211]. На відміну від загальнономовного значення слова *густити* – «видавати довгі, протяжні звуки» [СУМ, 2, 189], тут зреалізовано контекстуальні семи: у першому прикладі – ‘бути спокійною’, у другому – ‘сумувати’. Образний зміст порівнянь усіх типів посилюється, якщо вони входять до метафоричних контекстів із дієслівними та іменниковими центрами, наприклад: *А десь наша стара мати, Як орлиця в’ється* [ДЯ, 192]; *Попід гору несе воду* (дівчина. – Н. Д.), *Як мак процвітає* [УНП, 2, 209]; *Утопила мене мати, Як конопину в воду* [ПРЖ, 159]; *Нехай же я погуляю, Як рибонька по Дунаю* [МГ, 57]. Деякі з них – оригінальні утворення, як-от: «Здоров, здоров, – каже (хлопець. – Н. Д.), *Як золотом в’яже*» [ПК, 93]; *То не грім в степу регоче, То не чорна хмара свиту закрила, То ж татарви велика сила, Козаченьку уступила* [ДЯ, 188].

Подібно до інших виразових засобів народної творчості за допомогою порівнянь досягають більшої наочності зображення. Унаслідок їх використання увага слухача затримується на предметах і явищах, виокремлюються їхні ознаки та функції, посилюються емоційно-експресивні якості мовлення. Виразові можливості порівнянь зростають у контекстах, які уможливають розгортання порівнянь до складних образів-картин, побудованих на паралелізмі одиниць, напр.: *Пустимо стріли, як грім по небу; Пустимось кіньми, як дрібен дощик, Блиснемо шаблями, як сонце в хмарі* [МВ, 123]. В історичних піснях та думах про козаччину використано варіанти запитальних і заперечних порівнянь, поєднані образно-семантичними й синтаксичними зв’язками: *Чи не той то хміль, що коло тичини в’ється? Гей, то той Хмельницький, що з ляхами б’ється. Чи не той то хміль, що по ниві грає? Ой той то Хмельницький, що ляхів рубає. Чи не той то хміль, що у ниві кисне? Ой той то Хмельницький, що ляшеньків тисне* [ІУ, 120]; *Ой не верби ж то шуміли, і не галки закричали: то ж то козаки з ляхами пиво варить зачинали* [ІУ, 121]. Порівняльні одиниці можуть підпорядковуватися стилістичним фігурам (амплі-

фікації, антитезі, семантико-синтаксичному паралелізму), до складу яких входять інші образні засоби: епітети, метафори тощо, як-от: *Стоїть дитя, стоїть мале, Як роженка зацвіла. Та стоїть ненька, та стоїть стара, Як рибонька сов'яла* [ІМ, 265]; *Ой роде ж мій милий, Розійшовся по Україні, Як туманець сивий. Туман сивий, туман синій, Піднімися вгору, З'їжджається рід до роду На любу розмову* [ПРЖ, 28].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, порівняння народної пісні традиційні за змістом, лексичним складом і граматичною формою. Як правило, у їхній основі лежать зіставлення світу людини й навколишньої природи. За допомогою зіставних конструкцій творці пісень досягають емоційно-образного змалювання дійсності, передають почуття ліричних героїв, досягають конкретно-чуттєвого сприймання явищ дійсності. Постійні порівняння в пісенних текстах набувають фразеологізованого характеру.

Список використаної літератури

1. Домбровський В. Українська стилістика й риторика. Українська поетика / Володимир Домбровський. – Перемишль : [б. в.], 1924. – 189 с.
2. Житецкий П. И. Мысли о народных малорусских думах / П. И. Житецкий. – Киев : Изд. ред. «Киевская старина», 1893. – 249 с.
3. Мацько Л. І. Стилістика української мови : підручник [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; ред. Л. І. Мацько. – [2-ге вид., виправл.]. – К. : Вища шк., 2005. – 462 с.
4. Материали к словарю терминов тартуско-московской семиотической школы. Тартуская библиотека семиотики 2 / [ред. Я. Левченко]. – Тарту : Ун-т Тарту, 1999. – 408 с.
5. Миклошич Фр. Изобразительные средства славянского эпоса / Франц Миклошич ; [пер. с нем. А. Е. Грузинского]. – М. : [б. и.], 1895. – 229 с.
6. Назарук О. Д. Мовні особливості українських народних дум / О. Д. Назарук // Укр. мова і л-ра в шк. – 1961. – № 4. – С. 34–43.
7. Образне слово. Постійні народні порівняння / [збір. і упорядкув. І. Гурин]. – К. : Дніпро, 1974. – 283 с.
8. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник / Олександр Потебня / [пер. з рос., упоряд., авт. вст. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодна]. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
9. Томашевский Б. В. Стилистика : учеб. пособие / Б. В. Томашевский . – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1983. – 288 с.
10. Чернописский М. Порівняння / Михайло Чернописський // Українська фольклористика : слов.-довід. / [уклад. і заг. ред. М. Чернописського]. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2008. – С. 313–314.

Умовні скорочення назв використаних джерел

ВП – Весільні пісні / [упоряд., авт. вступ. ст. М. М. Шубравська]. – К. : Дніпро, 1988. – 475 с. ; ілюстр.

ДЯ – Українські народні пісні, наспівані Д. Яворницьким. Пісні та думи з архіву вченого / [упоряд., авт. вст. ст., приміт. та комент. М. М. Олійник-Шубравська]. – К. : Муз. Україна, 1990. – 453 с.

ЗЗ – Закувала зозуленька : антологія української народної творчості. Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки / [упоряд., авт. передм. та приміт. Н. С. Шумада]. – К. : Дніпро, 1987. – 392 с. ; іл.

ІМ – Народні пісні в записах Івана Манжури / [упоряд., авт. вст. ст. та приміт. Л. С. Каширіна]. – К. : Дніпро, 1974. – 351 с.

ІП – Історичні пісні / [упоряд. І. П. Березовський, М. С. Родіна, В. Г. Хоменко ; упоряд. нот. матеріалів А. І. Гуменюк ; ред. М. Т. Рильський, К. Г. Гуслистий]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 1068 с. ; нот.

ІУ – Григор'єв-Наш. Історія України в народних думках та піснях / [ред. та упоряд. ілюстр. А. Демиденко]. – К. : Веселка, 1993. – 270 с. ; ілюстр.

ІФ – Народні пісні в записах Івана Франка / [упоряд., авт. вст. ст. і приміт. О. І. Дей]. – К. : Муз. Україна, 1981. – 334 с.

ЛУ – Леся Українка. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. 9 : Записи народної творчості. Пісні, записані з голосу Лесі Українки. – 431 с.

МВ – Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича / [упоряд., авт. передм. і приміт. О. І. Дей]. – К. : Наук. думка, 1983. – 528 с.

МГ – Народні пісні в записах Миколи Гоголя / Упоряд., післямова й приміт. О. І. Дея. – К. : Муз. Україна, 1985. – 202 с.

НП – Народні перлини / [упоряд., авт. вст. ст. М. Стельмах]. – К. : Дніпро, 1975. – 391 с.

ОБ – Українські народні пісні в записах Осипа та Федора Бодяньських / [упоряд. та авт. приміт. А. Ю. Ясенчук]. – К. : Наук. думка, 1978. – 326 с.

ОК – Kolberg O. *Dziela wszystkie*. T. 36. *Wolyn'* / Oskar Kolberg. – Krakow, 1964. – 450 s.

ПК – Пісні кохання / [упоряд., авт. вст. ст. та приміт. О. І. Дей]. – К. : Дніпро, 1986. – 366 с. ; ілюстр.

ПРЖ – Пісні родинного життя / [упоряд., авт. вст. ст. та приміт. Г. В. Довженок]. – К. : Дніпро, 1988. – 359 с. ; ілюстр.

СУМ – Словник української мови / [ред. кол. І. К. Білодід (голова) та ін.] : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1971–1980 ; у тексті арабськими цифрами подано том і сторінку.

УНЛП – Українські народні ліричні пісні / [упоряд. М. М. Гордійчук, А. М. Кінько, М. П. Стельмах ; ред. М. Т. Рильський]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – 687 с.

УНП – Українські народні пісні / [ред. М. Т. Рильський, К. Г. Гуслистий] : у 2 кн. – К. : Мистецтво, 1955. – Кн. 1. – 484 с. ; Кн. 2. – 416 с. ; у тексті арабськими цифрами подано том і сторінку.

ФВ – Фольклорна веселка: Українські народні пісні з голосу Антоніни Голентюк / [упоряд. А. П. Панасик]. – К. : Муз. Україна, 1984. – 208 с.

ФК – Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського. – К. : Муз. Україна, 1995. – 432 с. ; нот.

УДК 811.161.2'282: 811.161.2'367.622

Руслана Зінчук

СЛОВОЗМІНА ІМЕННИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ, ОФОРМЛЕНИХ ЗА ЗРАЗКОМ ДАВНЬОГО КОНСОНАНТНОГО ТИПУ НА *-t-, У ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ГОВІРКАХ

На матеріалі західнополіських і суміжних говірок проаналізовано флексійну систему іменників середнього роду, оформлених за зразком давнього консонантного типу на *-t-. Установлено, що специфіку формотворення цих субстантивів на діалектному ґрунті визначають інтенсивні процеси інноваційного характеру, зокрема граматична аналогія й дія типових для говірок фонетичних закономірностей.

Ключові слова: говірка, словозміна, іменник, граматична аналогія, фонетичні закономірності, флексія.

Зінчук Р. Словоизменение существительных среднего рода, оформленных по образцу давних *-t-основ, в западнополесском и смежных говорах.

На материале западнополесского и смежных говоров проанализирована система окончаний существительных среднего рода, оформленных по образцу давних *-t-основ. Установлено, что специфику словоизменения этих существительных на диалектной почве определяют интенсивные процессы инновационного характера, в частности грамматическая аналогия и действие свойственных говору фонетических закономерностей.

Ключевые слова: говор, словоизменение, существительное, грамматическая аналогия, фонетические закономерности, флексия.

Zinchuk R. Word Modification of the Nouns with the Old *-t-Stems in Western Polissyan and Neighboring Dialects.

The article is devoted to the analysis of the flexional system of the nouns with the old *-t-stems in Western Polissyan and neighboring dialects. The dialectically based form-building specificity of this substantives is claimed to be determined by the consequence of the intensive innovation-oriented processes, particularly, the grammatical analogy and influence of phonetic regularities that are typical of the dialects.

Key words: dialect, word modification, noun, grammatical analogy, phonetic regularities, inflexion.